

УДК 159.922.7: 37.064.3

Наталія Анатоліївна ГОЛЯРДИК,
кандидат психологічних наук, викладач кафедри педагогіки та психології
Національної академії Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького, м. Хмельницький

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ СТУДЕНТІВ, ЯКІ ПОТЕРПАЮТЬ ВІД НЕГАТИВНОЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОВЕДІНКИ У СТУДЕНТСЬКОМУ ДОВКІЛЛІ

Статтю присвячено висвітленню практичних рекомендацій щодо психологічної підтримки студентів, які потерпають від негативної конкурентної поведінки у студентському довіллі, оскільки робота куратора полягає у тому, щоб створити сприятливі умови для формування та підтримки у навчальній групі атмосфери довіри, взаємопідтримки та взаємодопомоги.

Ключові слова: конкурентна поведінка, психологічна підтримка, негативна конкуренція, студентське довілля, практичні рекомендації.

Постановка проблеми у загальному вигляді. В умовах глобалізації усіх сторін життєдіяльності суспільства неухильно зростає суперництво між людьми та боротьба за досягнення кращих наслідків. Іншими словами, виникає конкурентна боротьба, як одна із найважливіших ознак сьогодення. Як відомо, конкуренція може мати як негативний, так і позитивний вплив на розвиток особистості. Мова йде про такі негативні тенденції, коли у процесі змагання суб'єкти будь-якої діяльності застосовують нецивілізовані форми боротьби з конкурентами та перешкоджають їхній діяльності. Така негативна характеристика конкуренції є свідченням актуальності

проблематики, пов'язаної з конкурентною поведінкою людини і потребує активізації уваги психологів до неї та пошуку ефективних шляхів її вирішення в різних сферах життєдіяльності особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення проблеми та на які опирається автор. Аналіз наукової літератури дозволив з'ясувати, що сьогодні в науково-психологічній літературі практично відсутні праці, які б були присвячені дослідженню конкурентного стилю поведінки серед студентів ВНЗ. Лише окремі аспекти цієї проблеми можна знайти у працях А. Глухової, Т. Дуткевич, І. Ковалю, І. Кравченко, О. Поддякова, С. Шебанової, Rosie L. Albritton, Marsha M. Linehan, Thomas W. Shaughnessy та ін. [2–6; 9; 11; 12 та ін.]. Конкурентна поведінка у студентському середовищі та її наслідки не були окремим предметом наукового дослідження. З поля зору вчених випали питання впливу конкуренції на поведінку і навчання студентів, відсутній соціально-психологічний аналіз понять, що характеризують генезис, психологічний зміст і суперечливу природу конкуренції у студентському довіллі.

Конкуренція є характерним явищем для студентського довілля. Проте, через низку обставин вона може набувати деструктивного спрямування й негативно позначатися на стосунках та навчанні студентів. Звідси виникає потреба у розробці для кураторів практичних рекомендацій щодо психологічної підтримки студентів, які потерпають від негативної конкурентної поведінки у студентському довіллі. Отже, **метою статті** є висвітлення особливостей психологічної підтримки студентів, які зазнають негативної конкурентної поведінки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Результати нашого дослідження свідчать про те, що у студентському довіллі існує категорія учасників конкурентної поведінки, для яких конкуренція приносить багато негативних переживань і страждань. Такі студенти можуть страждати як від фізичного, так і від психічного насилля. На основі наших досліджень з'ясовано, що найбільша кількість студентів, схильних до суперництва, виявилася на першому та четвертому курсах, тому існує потреба, щоб куратори студентських груп на цих курсах більше звертали увагу на міжособистісні стосунки студентів і труднощі, з якими вони стикаються.

Потрібно зазначити, що серед головних труднощів, з якими стикаються першокурсники, психологи виділяють такі:

- негативні переживання, зумовлені закінченням загальноосвітньої школи;
- невизначена мотивація вибору професії, недостатня психологічна готовність до неї;

відсутність навичок самостійної роботи, невміння конспектувати, працювати з науковою літературою, словниками, каталогами тощо;

невміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки і різні види діяльності, що посилюється відсутністю щоденного контролю викладачів;

пошук оптимального режиму праці та відпочинку в нових умовах, налагодження побуту та самообслуговування, особливо при переході з домашніх умов до гуртожитку.

Більшість з цих труднощів можуть слугувати підґрунтям для появи негативної конкурентної поведінки серед першокурсників. Якщо студенту не вдається подолати труднощі адаптації, то в нього можуть сформуватися такі якості, як конформність, безініціативність, невпевненість у собі, що призводить до заниження самооцінки. Якщо студент пройшов стадію адаптації і починає на другій стадії пред'являти групі такі свої індивідуальні відмінності, що не сприймаються нею через невідповідність її потребам, то це може призвести до розвитку в нього негативізму, агресивності, підозрілості, неадекватної завищеної самооцінки. У студента, що успішно проходить стадію інтеграції у високорозвиненій групі, формується розвинуте групове самовизначення. Якщо ж група, до якої входить індивід, має асоціальну спрямованість, то в нього можуть розвинутися відповідні асоціальні риси.

Дієвим засобом розвитку особистості окремих студентів, спрямування їх амбіційних намірів у конструктивне русло, а також подолання негативних конкурентних виявів є студентське самоврядування. В умовах самоврядування цілі діяльності і особистості, і групи, виходячи за їхні межі, роблять їх відкритими системами, забезпечуючи тим самим їх розвиток. Спільна діяльність, спрямована на розв'язання протиріч між особистістю (академічною групою) і адміністрацією ВНЗ (громадськими організаціями) сприяє формуванню нових властивостей і якостей особистості майбутнього фахівця.

Так, відносини відповідальної залежності, що складаються між членами студентської групи в умовах самоорганізації, сприяють становленню таких особистісних якостей, як почуття обов'язку, відповідальність за доручену справу, наполегливість у досягненні поставленої мети. У процесі самостійної постановки та вирішення життєво важливих завдань у членів студентської групи формуються ініціативність і самостійність, розвиваються творчі й інтелектуальні здібності. Розширення ділових контактів із представниками адміністрації ВНЗ і громадських організацій сприятливо відображається на формуванні навичок ділового спілкування й організаторської діяльності. При цьому у навчальній групі створюється особливий

соціально-психологічний клімат, що стимулює активність особистості у сфері емоційної та інтелектуальної саморегуляції.

Як зазначає Т. Дуткевич, при позитивному соціально-психологічному кліматі психічний стан характеризується бадьорістю, піднесеністю, активністю. Він сприятливий для фізичного здоров'я. При негативному ж соціально-психологічному кліматі виникають напруга, відчуженість, образа, депресія, які несприятливі для здоров'я [3, с. 221]. Тому важливо, щоб у навчальній групі був позитивний соціально-психологічний клімат.

Також потрібно зазначити, що лідери відіграють велике значення у розв'язанні конфліктних ситуацій. Куратору групи потрібно постійно взаємодіяти з ними.

Так, вчені Rosie L. Albritton, Thomas W. Shaughnessy вказують на особливе значення щодо урахування лідера групи у попередженні та вирішенні конфліктів [11, с. 19].

Marsha M. Linehan, аналізуючи стратегії подолання кризових станів членів групи, указує на те, що криза окремої особистості може впливати на групу в цілому та на відносини між членами групи. Ось чому, на думку вченої, лідер групи повинен володіти стратегіями додання кризових станів задля запобігання виникнення конфліктів як окремої особистості, так і групи в цілому [12, с. 52].

Отже, ураховуючи вищезазначене, куратору групи потрібно постійно взаємодіяти з активом групи, щоб вчасно спрогнозувати конфліктну ситуацію і попередити її, а також запобігти виявам негативної конкуренції.

Якщо ж студентське самоврядування буде мати формальний характер, а куратор буде виявляти пасивність у роботі з підшефною йому групою, то в ній будуть зароджуватися негативні соціально-психологічні процеси, серед яких і негативне суперництво. У такому випадку студенти будуть відчувати астеничні психічні стани та негативні відчуття.

У процесі опитування колишні конкуренти вказували, що під час конкуренції вони відчували: бажання помститися конкуренту, перевести-ся в іншу навчальну групу, дискредитувати конкурента, відчували образи та несправедливості, а також прагнули перемогти конкурента будь-якими методами.

Цілком очевидно, що залежно від своїх індивідуально-психологічних властивостей, конкуренти можуть по-різному переживати поведінкові реакції опонентів. Зважаючи на те, що говориться про студентів (середній віковий діапазон від 17 до 23 років), ці реакції можуть бути надзвичайно

бурхливими та емоційно забарвленими. Невипадково найбільша кількість колишніх суперників вказують на те, що вони мали бажання помститися своєму конкурентові. То ж студент, який потерпає від негативної конкурентної поведінки, може стати об'єктом фізичного та психічного насилля, причому не тільки з боку суперника, але і його друзів у студентській групі.

Крім цього, потрібно зазначити, що деякі індивідуально-психологічні риси й ознаки студентів можуть служити сприятливим підґрунтям для перетворення їх у "жертву" конкурентної поведінки. Говориться про віктимність особистості. У реалізації віктимних потенцій "жертви" певну роль відіграє взаємодія її суб'єктивних якостей і зовнішніх обставин. Ступінь віктимності особи є результатом складання ситуативного й особистого компонентів. Загалом, в основі феноменології віктимної поведінки знаходиться сукупність особистісних рис, що характеризуються загальною психічною нестійкістю індивіда, яка зумовлює провокацію агресії відносно себе.

Потрібно звернути увагу на те, що у ситуаціях конкуренції між суперниками можуть виникати агресивні вияви. У цьому випадку окремі студенти можуть виявляти свою енергію та силу через агресивну поведінку. Згідно з думкою дослідників агресивна поведінка є специфічною формою дій людини, які характеризуються демонстрацією переваги у силі або застосуванням сили відносно іншої людини або групи людей, яким суб'єкт прагне завдати шкоди.

У змістовному плані провідними ознаками агресивної поведінки можна вважати такі її вияви, як:

виражене прагнення до домінування над людьми та використання їх у своїх цілях;

тенденцію до руйнування;

спрямованість на заподіяння шкоди оточуючим людям;

схильність до насильства (заподіяння болю).

Оскільки агресивна ситуація за своїми характеристиками є різновидом інтенсивної тривалої стресової ситуації, то вона має серйозні психологічні наслідки. Так, студент, який потерпає від конкурентної поведінки і сам агресор можуть бути схильні до нервово-психічних розладів (різні розлади поведінки, депресії), що може призвести до скоєння кримінальних злочинів.

Отже, при деяких критичних ситуаціях, пов'язаних із негативною конкурентною поведінкою, у студентів може виникнути потреба у психологічній підтримці та психологічній допомозі.

Небезпека таких критичних ситуацій для студентів у тому, що вони можуть стати підґрунтям для появи: суїцидальної поведінки; наркотичних та

алкогольних виявів; емоційного розгальмування; страхів та апатії; неявки чи запізнення на заняття, низької успішності тощо.

Як свідчить практика, причини самогубства серед студентської молоді бувають різноманітними й залежать від багатьох факторів, у тому числі і від акцентуації характеру студента й особливостей психотравми, яку він може отримати як “жертва” негативної конкурентної поведінки.

В істероїдних особистостей трапляється здебільшого демонстративний тип суїцидальної спроби. Вони на очах у оточуючих можуть намагатися повіситися, порізати вени, отруїться, знаючи, що їм нададуть допомогу. Внутрішньою мотивацією таких спроб є бажання “покарати ініціатора психічного чи фізичного терору”, звернути на себе увагу, досягти чогось бажаного. Незважаючи на благополучне завершення таких спроб, з цією особою потрібно провести психокоригуючу роботу, тому що ці реакції можуть закріплюватись, і при повторних спробах студент може не розрахувати й справді завдати собі серйозної шкоди.

У лабільно-сенситивної групи осіб самогубство частіше пов’язане з конфліктною ситуацією з оточуючими його людьми: несправедливим звинуваченням, приниженням особистої честі та гідності, страхом покарання тощо. Інколи може бути результатом тривалої депресії (при емоційному відторгненні членами студентської групи).

У збудливих осіб часто бувають самопорізи, але не як спроби самогубства, а як спосіб розрядки емоційної напруженості.

Отже, куратор повинен бути готовим допомогти своєму підшефному в таких ситуаціях, відвернути його від крайніх рішень. А це потребує від нього мати уявлення про те, як потрібно діяти і що робити.

З цього приводу цікавою є думка Е. Фромма, який виділяв три психологічних ресурси, що можуть допомогти людині перебороти важкі життєві ситуації: надію, раціональну віру та душевну силу. На думку дослідника, надія відображає активне очікування і готовність зустрітись з тим, що може з’явитися на світ. Щодо раціональної віри, то вона є переконанням у тому, що існує велика кількість реальних можливостей і потрібно своєчасно виявити ці можливості. Душевна сила є здатністю чинити опір намаганням піддати небезпеці надію та віру [8]. Зважаючи на вищезазначене, куратор повинен уміти підтримати студентів, які потерпають від негативної конкурентної поведінки, у важкій для них ситуації, відновити у них надію та віру у краще майбутнє.

Зазначимо, що поняття “психологічна допомога” ми розуміємо, виходячи із визначення, яке запропоноване О. Бондаренком. На його думку, “зміст

психологічної допомоги полягає у забезпеченні емоційної, смислової та екзистенційної підтримки людини або суспільства у ситуаціях ускладнення, які виникають у ході їх особистісного та соціального буття” [1, с. 10]. Тобто психологічна допомога покликана відображати певну реальність, певну соціальну практику, полем діяльності якої є сукупність питань, ускладнень і проблем, що стосуються психічного життя людини. У контексті дослідження нашої проблеми виникає питання про те, яким повинен бути конкретний зміст тієї “певної реальності”, “певної соціальної практики”, коли ускладнення та проблеми стосуються такої специфічної категорії молодих людей, як студенти ВНЗ. Крім цього, потрібно уточнити, хто ж конкретно може надавати психологічну допомогу та підтримку студентам, які потерпають від конкурентної поведінки у студентському довіллі.

Ураховуючи результати опитування студентів, ми дійшли висновку, що таку допомогу й підтримку можуть надавати куратори студентських груп, викладачі, а також фахівці психологічних центрів, до яких куратори можуть за необхідності направляти студентів.

Кураторам потрібно стати порадиниками й союзниками своїх підшефних, які переживають критичні життєві ситуації, зокрема ті, що пов’язані з проблемами негативної конкурентної поведінки.

Ураховуючи думку дослідників (О. Бондаренка [1], А. Глухової [2], Т. Дуткевич [3], А. Поддякова [6], С. Шебанової [9] та ін.), ми дійшли висновку, що в таких ситуаціях куратору потрібно:

вміти будувати (відновлювати) самоповагу студента, який потерпає від негативної конкуренції;

допомогти студенту у визначенні основних проблем (проблеми);

допомогти мобілізувати свою особистісну систему підтримки;

допомогти усвідомити серйозність того, що відбувається;

допомогти усвідомити потребу затрати часу на позбавлення негативних переживань;

виявити та закріпити його сильні та життєздатні сторони.

Перш за все, потрібно звернути увагу на те, що для надання психологічної допомоги студенту, який потерпає від конкурентної поведінки, куратор повинен своєчасно отримати інформацію про негативні вияви суперництва серед його підшефних. З цією метою потрібно звернути увагу на можливі варіанти отримання інформації про конкуренцію серед студентів, а саме:

від студента (за допомогою може звертатися зі своєї ініціативи);

членів сім'ї студента (за допомогою телефонного зв'язку чи під час особистої зустрічі);

активу студентської групи.

Крім цього, потрібно уважно спостерігати за поведінкою студентів та проводити з ними індивідуальні бесіди. При цьому бесіду доцільно проводити як цілеспрямовану розмову зі студентом для з'ясування уявлення або розуміння ними питань, які пов'язані з міжособистісними стосунками членів студентської групи у різних ситуаціях їхнього навчання та відпочинку. Зазначимо, що питання потрібно будувати таким чином, щоб їх зміст був чітким і зрозумілим. Під час бесіди важливо домагатися не лише констатувальної відповіді, а й пояснення, тобто відповідей не лише на запитання "Що це таке?", але й "Чому?", "Як?", "Яким чином?" тощо.

План бесіди має бути продуманий заздалегідь. При правильному проведенні бесіди можна виявити те, що не завжди вдається зробити за допомогою спостереження:

визначити причини (особливо приховані) проблемної особистісної взаємодії студентів;

виявити ініціаторів негативної конкурентної поведінки;

виявити психічні стани студента, який потерпає від негативної конкурентної поведінки;

визначити оптимальні шляхи попередження та подолання негативної конкурентної поведінки серед членів студентської групи.

Зважаючи на погляди психологів, можна виділити два способи психологічної підтримки студентів, які потерпають від конкурентної поведінки, зокрема – пасивний та активний.

Пасивний спосіб полягає у тому, щоб дати можливість людині "поплакатися", пожалітися, висловити свої негативні емоції, викликати співчуття. Терапевтичний ефект цього в тому, що сльози допомагають знімати внутрішню напругу, оскільки з ними виводяться ферменти – супутники стресу. Дати полегшення – це одна з найважливіших функцій сліз. Через те куратору потрібно зі співчуттям вислуховувати студента, який потерпає від негативної конкуренції, і той буде відчувати полегшення.

Щодо активних способів, то всі вони будуються на руховій активності. В основі їх лежить той факт, що адреналін як супутник напруження зникає під час фізичної роботи. Краще всього цьому сприяє заняття студентів спортом. З усіх видів спорту найшвидше знімають агресивність саме ті види, які передбачають удари: бокс, теніс, футбол, волейбол, гандбол, бадмінтон

тощо. Варто зазначити, що навіть спостереження за змаганнями дає вихід агресії. Уболівальники відчують ті ж емоції, що і гравці: їх м'язи мимоволі скорочуються, неначе вони самі змагаються на майданчику. Ці емоції та фізичне навантаження "спалюють" надлишки адреналіну.

Куратору як суб'єкту психологічної підтримки студента, який потерпає від негативної конкуренції, важливо враховувати низку принципів, серед яких, наприклад, принцип "виходу почуттів" – якщо дати студенту можливість "вилити" свої негативні емоції, то поступово вони змінюються на позитивні, треба тільки виявити терпимість і здатність емоційно підтримати людину. До інших принципів також відносять принцип "емоційного відшкодування". Мається на увазі те, що часто студент, який звертається з приводу суперництва, відчуває себе потерпілим. Слухаючи, можна так його і сприймати, сказавши йому про те позитивне, що у нього є. З тим, що людина страждає, не можна не рахуватися, тому що це є процесом "емоційного відшкодування" пригніченого стану.

Перш за все потрібно відгородити такого студента від негативного впливу (принижень) членів навчальної групи. Адже він може стати аутсайдером – індивідом з нульовим статусом. Ставлення до таких людей є звичайно індиферентним. Однак через характерний для членів навчальної групи юнацький максималізм студент, який потерпає від конкурентної поведінки, може стати об'єктом насмішок і навіть знущань інших членів групи.

Особливе значення для підтримки такої людини може мати індивідуальна бесіда куратора з нею. Куратору протягом усієї бесіди необхідно бути максимально уважним і зацікавленим співрозмовником, демонструючи своїм виглядом і поведінкою, що важливіше цієї бесіди у цей момент для нього нічого не існує. За будь-яких умов індивідуальна бесіда передбачає захист права людини бути такою, якою вона є, і говорити про те, що вона відчуває, розраховуючи на поважливе, доброзичливе ставлення до себе, конфіденційність й анонімність.

Т. Щербан вважає, що з точки зору психології у спілкуванні реалізується потреба в іншій людині. За допомогою спілкування люди організують свою діяльність, обмінюються інформацією, виробляють доцільну програму дій, взаємно впливають одні на одних [10, с. 50]. Отже, ураховуючи вищезазначене, звертаємо увагу на те, що студенту, який потерпає від конкурентної поведінки, потрібно у критичний момент відкритись, а не замикатися у собі, тобто мова йде про спілкування з компетентною людиною.

Куратору потрібно бути готовим до того, що йому доведеться шукати потрібні слова, щоб заспокоїти людину. Спілкування повинно бути надзвичайно ввічливим і спокійним. Наприклад: “Вам не потрібно хвилюватися, я докладу всіх зусиль, щоб Вам допомогти”. У деяких випадках доцільно співчутливо промовчати або ж скористатися техніками відвертання чи релаксації, професійно обігравши напружені моменти бесіди. Подібні реакції підбадьорювання і підтримки сприяють розвитку розмови, знімають настороженість і гальмування, нівелюють психологічні захисти. Куратор повинен слідкувати за тим, щоб його вербальні й невербальні реакції не викликали почуття дисонансу та не видавалися нав’язливими чи стереотипними, а сам він був щирим і відвертим у своєму бажанні вислухати, зрозуміти й допомогти своєму підшефному. Доброзичлива увага та уміння слухати у деяких випадках сповна можуть визначити хід бесіди.

До прикладу можна навести методика вербалізації емоційних станів, яку запропонував К. Роджерс. Зустрічаючи людину, яка переживає емоційно-напружену ситуацію, К. Роджерс рекомендує перш за все дати їй можливість “випустити пару”, іншими словами, виговоритись [7]. Знайшовши уважного слухача й емоційну підтримку, людина може швидко знайти психологічну рівновагу.

Загалом, куратору як суб’єкту запобігання та подолання негативної конкуренції серед студентів доцільно зі студентами, які потерпають від конкурентної поведінки:

1. Провести індивідуальну бесіду:
  - дати можливість “випустити пару”, виговоритись, знайти психологічну рівновагу;
  - виявити приховані думки та почуття, які пов’язані з переживанням негативних результатів суперництва.
2. Відгородити студента, який потерпає від конкурентної поведінки, від негативного впливу (принижень) членів навчальної групи:
  - провести роз’яснювальну роботу серед членів групи;
  - проінструктувати актив студентської групи;
  - поінформувати викладацький склад щодо наявності у групі негативних конкурентних виявів та про студентів, які потерпають від конкурентної поведінки.
3. При хворобливому (інтенсивному) переживанні людини вжити заходів щодо посилення контролю за нею:
  - організувати надання їй психологічної допомоги (психологами, медичними працівниками);

при виявленні у студента психологічних проблем (викривлень мислення; заниженої самооцінки та впевненості у негативному до нього ставленні оточуючих; нестійкості рівня домагань; ознак депресії; високої схильності до ризику) потрібно направити його до лікувального закладу.

4. За необхідності організувати переведення студента, який потерпає від конкурентної поведінки, до іншої навчальної групи.

Куратору дуже важливо пам'ятати, що більша частина вищезазначених явищ можуть мати місце протягом тривалого терміну. Через те йому важливо тримати таку людину під контролем ще тривалий час.

Отже, робота психологічної підтримки студентів, які потерпають від конкурентної поведінки у студентському докільлі, потребує від куратора рішучих дій і, перш за все, не бути байдужим до проблем своїх підшефних, а свідомо створювати сприятливі умови для формування та підтримки у навчальній групі атмосфери довіри, взаємопідтримки та взаємодопомоги.

Для цього потрібно активно організовувати поведінку й особистісну взаємодію студентів таким чином, щоб вони не тільки не становили загрози для їх комфорту, а й сприяли б оздоровленню духовного, морально-психологічного клімату студентської групи. Адже внутрішньогрупова гармонія сприяє повноцінній життєдіяльності особистості, а, отже, й ефективному навчанню та дружнім стосункам студентів.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі ми вважаємо подальше вивчення проблем негативної конкурентної поведінки серед студентів та розроблення методів усунення цього явища.

Список використаної літератури

1. Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога особистості : навч. посібник / О. Ф. Бондаренко. – Харків : ФОЛІО, 1996. – 239 с.
2. Глухова А. В. Конфлікти в студенческой среде: проблемы диагностики и урегулирования / А. В. Глухова, Е. Ю. Красова // Вестник ВГУ : Серия : гуманитарные науки / гл. ред. Кравец А. С. – 2003. – № 1. – С. 48–65.
3. Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами психології управління : навч. посібник / Т. В. Дуткевич. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 456 с.
4. Коваль І. М. Психологічні особливості конфліктів у процесі спільної учбової діяльності студентів : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / І. М. Коваль. – К., 2003. – 192 с.
5. Кравченко І. В. Здоровий моральний клімат – основа життєдіяльності навчально-виховної групи / І. В. Кравченко // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2002. – № 6. – С. 52–57.

6. Поддьяков А. Н. Психология конкуренции в обучении / А. Н. Поддьяков. – М. : ГУ ВШЭ, 2006. – 232 с.
7. Роджерс К. Психология эмоций : сборник / К. Роджерс ; под ред. В. К. Вильясона, Ю. Б. Гиппенрейтер. – М. : МГУ, 1987. – 288 с.
8. Фромм Э. Человек для себя / Э. Фромм ; пер. с англ. Л. А. Чернышевой. – Мн. : Харвест, 2006. – 146 с.
9. Шебанова С. Г. Профілактика та корекція агресивної поведінки студентів засобами тренінгу спілкування : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / С. Г. Шебанова. – К., 2000. – 183 с.
10. Щербан Т. Д. Психологія навчального спілкування : монографія / Т. Д. Щербан. – К. : Міленіум, 2004. – 346 с.
11. Albritton Rosie L. Developing leadership skills : a source book for librarians / Rosie L. Albritton and Thomas W. Shaughnessy. – 1990. – 300 p.
12. Linehan Marsha M. Skills Training Manual for Treating Borderline Personality Disorder / Marsha M. Linehan. – The Guilford Press, New York, London, 1993. – 180 p.

Рецензент – доктор психологічних наук, професор Волобуєва О. Ф.

Стаття надійшла до редакції 15.07.2015

Голярдык Н. А. Практические рекомендации по психологической поддержке студентов, которые страдают от негативного конкурентного поведения в студенческой среде

Статья посвящена освещению практических рекомендаций по психологической поддержке студентов, которые страдают от негативного конкурентного поведения в студенческой среде, поскольку работа куратора заключается в том, чтобы создать благоприятные условия для формирования и поддержания в учебной группе атмосферы доверия, взаимоподдержки и взаимопомощи.

Ключевые слова: конкурентное поведение, психологическая поддержка, негативная конкуренция, студенческая среда, практические рекомендаций.

Goliardyk N. A. Guidelines concerning psychological support for the students who are suffering from the negative competitive behavior in the student environment

The article is devoted to clarification of practical recommendations for psychological support for students who are suffering from the negative competitive behavior in the student environment.

In general, to prevent and overcome the negative competition among students the curator should implement the following actions concerning students who are suffering from the negative competitive behavior: 1) to initiate individual conversation (to enable “to blow off steam”, to sound off, to find psychological balance; to reveal hidden thoughts and feelings concerning the experience of negative results of competition, 2) to protect suffering student from negative competitive impact (humiliation) of study group members (to conduct explanatory work among study group members; to instruct active student of the group, to inform teaching staff about negative competitive availability of in the group and about students who are suffering from competitive behavior; 3) to take measures to strengthen control over suffering student if there is the painful (intensive) human experience (to organize psychological assistance, with a student who is identified to have psychological problems (distortions of thought; low self-esteem and confidence in negative attitude towards him/her; volatility of claims; signs of depression, high risk appetite) should send him/her to a medical call; 4) if necessary, to transfer the student who is suffering from competitive behavior into another study group.

It is important for curator to remember that most of the above mentioned phenomena may occur over the long period of time. That is why it is essential to keep a student under control for a long time as well. Curators should become their students’ advisers and allies who experience critical life situations, including those related to the problems with negative competitive behavior. It is needed to actively organize personal behavior and interaction with students so that interaction is not a threat for the students comfort, but contribution to the improvement of the spiritual, moral and psychological climate within the student group, since intragroup harmony promotes individual’s full life, and, therefore, effective training and friendly students’ relations.

Keywords: *competitive behavior, psychological support, negative competition student environment, practical recommendations.*